

Заяць Т.М. Розвиток двомовного середовища для нечуючих учнів. Т.М.Заяць. Теоретичне та методичне забезпечення навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами : Зб. наук. праць. Вип. 8. – Слов'янськ: ДДПУ, 2018. – С. 89 — 92.

УДК 376.056

РОЗВИТОК ДВОМОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ НЕЧУЮЧИХ УЧНІВ

Тетяна Заяць

вчитель-дефектолог

Сосницький навчально-реабілітаційний центр

Актуальність. У сучасних умовах реформування освіти посилення уваги науковців і практиків до проблеми розвитку двомовного середовища (використання української мови та української жестової) у навчальних закладах для нечуючих учнів зумовлено чіткими тенденціями: орієнтація на гуманізацію, гуманітаризацію освітнього простору, розвиток мовної особистості нечуючого учня, його жестомовної комунікативної компетенції. Компетентнісні вимоги суспільства до рівня й якості освіти нечуючого учня у закладі освіти, значення культури державної і української жестової мов у формуванні загальної культури особистості спричинює необхідність пошуку найефективніших форм і засобів розвитку двомовного середовища.

Особливого значення якість набуття освіти нечуючих учнів набирає у двомовному середовищі, де процес досягнення достатнього і високого рівня культури українського словесного і жестового мовлення ускладнюється об'єктивними обставинами. Як відомо, розвиток двомовного середовища неможливий без ґрунтового опанування двома мовами наставниками, які задіяні у навчально-виховному процесі освітнього закладу, в тому числі і батьками.

Мета статті полягає у розкритті можливостей розвитку двомовного середовища (української словесної і української жестової мов) для нечуючих учнів.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з утвердженням статусу української жестової мови (УЖМ), як засобу навчання, її активізація в освітній сфері нечуючих висуває від освітян ґрунтовних мовних знань і досконалого володіння нею. Кожен

Заяць Т.М. Розвиток двомовного середовища для нечуючих учнів. Т.М.Заяць. Теоретичне та методичне забезпечення навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами : Зб. наук. праць. Вип. 8. – Слов'янськ: ДДПУ, 2018. – С. 89 — 92.

сурдопедагог завжди перебуває в зоні “підвищеної вимогливості і відповідальності”, а його мовлення має бути засобом педагогічної діяльності, зразком для наслідування, взірцем копіювання. Адже сфера професійної мовленнєвої діяльності педагога є різноманітною і широкою, має стосунок до процесів розвитку, навчання, компенсації, виховання нечуючих учнів, керуванням класом, проведенням позакласної, позашкільної, громадської роботи, встановлення і налагодження системних зв'язків із батьками, передбачає пропаганду різносторонньої інформації та інше. За таких умов, цілком очевидним є той факт, що наставник є пріоритетним взірцем достатнього рівня жестомовної комунікативної компетенції, яку застосовує в усіх видах і формах професійного спілкування [5,7].

Умови запровадження положень Нової української школи чітко націлюють нас, сурдопедагогів, на те, що викладання предметів шкільного курсу української мови, української жестової мови має відбуватися в умовах розвитку двомовного середовища і спрямоване на забезпечення мовної та мовленнєвої компетенції нечуючого учня. Наставник має чітко орієнтувати на розуміння і вживання норм однієї мови і порівнювати ці факти з іншою, наголошувати на специфіці вживання граматичних одиниць та їх форм, дбати про збагачення словникового і жестового запасу учнів на кожному уроці (відпрацьовувати нові поняття, терміни, уводячи їх у контекст, дотримуватись норм словозміни — жестозміни, словосполучуваності та жестосполучуваності), загалом сприяти розумінню правил і специфіки застосування форм мовлення у комунікативній діяльності, отриманні інформації.

З іншого боку, досить важливим є той факт, що двомовне середовище сприяє розвитку нечуючого учня, й дозволяє йому розширити комунікативні можливості й ефективно реалізувати свої потреби в різних ситуаціях спілкування: “дитина — дитина”, “дитина — наставник” [3]. Більшою мірою це стосується нечуючих дітей з нечуючих родин, де жестова мова є першою — рідною мовою. Втім, варто відмітити, що в ситуаціях, коли друга мова починає опановуватися значно пізніше за рідну, це викликає низку загальних психологічних закономірностей, що не залежать

Заяць Т.М. Розвиток двомовного середовища для нечуючих учнів. Т.М.Заяць. Теоретичне та методичне забезпечення навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами : Зб. наук. праць. Вип. 8. – Слов'янськ: ДДПУ, 2018. – С. 89 — 92.

від особливостей певних конкретних мов та інших умов, а саме: мовлення другою мовою стає спеціальним предметом вивчення, який потребує багатьох зусиль і часу; засвоюючи мовлення другою мовою, дитина набуває додаткових можливостей для приймання і передачі інформації, в її психіці починають взаємодіяти дві мови. В такому випадку можливості двомовного середовища є неоціненними.

Хочемо підкреслити, що кожна мова із застосованих мов розуміється як важлива природна система знаків, застосовується для спілкування. Кожна система складається з окремих матеріальних елементів (жести, звуки, слова, фрази, правила об'єднання і зміни окремих елементів). Обидві мови мають дуже велику кількість знаків, користуються правилами об'єднання в різні зв'язки і перетворення, що ретельно вивчається і фіксується у словниках і жестівниках. Пам'ять окремої людини не здатна зберігати всі знаки мови, але вона фіксує основні правила зміни і об'єднання знаків мовної системи.

Мовлення – це процес використання людьми мови, як знакової системи для спілкування (приймання і передачі інформації). Зовні спостережувані мовленнєві дії пов'язані з багатьма глибинними психічними явищами. Для того, щоб нечуючий учень комунікував, потрібно розвивати потреби, сукупність яких називається мотивацією мовленнєвого спілкування. Мовленнєве спілкування неможливе без знання відомої кількості мовних одиниць і правил певної мови, без навичок і умінь поєднання цих знаків для вираження певного змісту, тому мовленнєвому спілкуванню передують складні процеси навчіння. Власне, тому для розвитку двомовного середовища у практичній діяльності широко використовуємо комплекс:

- жестівників, які демонструють еталонний зразок того чи іншого жесту як одиниці УЖМ (наприклад, Жестівник “Українська жестова мова”, 2012 та ін.);
- посібників з української дактилогії [1,2,4] Дактильне мовлення використовуємо для перевірки правильності засвоєння писемного слова;
- наочно-дидактичних матеріалів, таблиць з метою уточнення змісту різних понять двома мовами [1,2].

Заяць Т.М. Розвиток двомовного середовища для нечуючих учнів. Т.М.Заяць. Теоретичне та методичне забезпечення навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами : Зб. наук. праць. Вип. 8. – Слов'янськ: ДДПУ, 2018. – С. 89 — 92.

Сподіваємося, що в найближчому майбутньому до фонду видань співробітників відділу навчання жестової мови додадуться і жестівники з жестосполученнями, реченнями, текстами з урахуванням і набуттям нечуючими учнями поступових жестомовних компетенцій.

Висновки. Таким чином, розвиток двомовного середовища, з одного боку, відбувається з урахуванням надбань сучасного сурдопедагогічної науки з активним використанням позицій двомовності, з іншого, - широким застосуванням розроблених матеріалів українських науковців щодо застосування УЖМ у навчальному процесі нечуючих учнів. Можна без перебільшення стверджувати, що компетенції у використанні УЖМ нечуючими учнями за умов розвитку двомовного середовища лише покращуватимуться.

Список використаних джерел.

1. Зборовська Н.А., Скурчинський В.В. Граємось і навчаємось. Н. Зборовська, В. Скурчинський. - Навч.-дидакт. посібник для нечуючих учнів. - К.: СПКТБ УТОГ, 2016. - 45 с.
2. Іванюшева Н.В., Кульбіда С.В. Українська жестова абетка. Н. Іванюшева, С. Кульбіда. - Наук.-метод. посібник (доп. і доопрац.). – К.: ТОВ «Київська Русь», 2005.- 64 с.
3. Кульбіда С. В. Теоретико-методичні засади використання жестової мови у навчанні нечуючих : монографія / С. В. Кульбіда. - К. : Поліпром, 2010. - 503 с.
4. Кульбіда С.В. Українська дактилологія : науково-метод. посібник. - С. Кульбіда. - К.: Педагогічна думка, 2007. - 328 с.
5. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Інклюзивне навчання в Новій українській школі” 26 - 27 березня 2018 р. м. Тербовля у двох частинах. Частина І. - Упорядн. : Лапін А.В., Сурмай Л.О., Щуцька О.І. - Київ: Інтерсервіс, 2018.
6. Kulbida S. (2017) The Steps Ukrainian science in the study and popularization the Ukrainian Sign Language / S. Kulbida / Issues of upbringing and teaching in the context of modern conditions of objective complication of the person's social adaptation processes. – Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the CXXXVIII International Research and Practice Conference and I stage of the Championship in Psychology and Educational sciences (London, February 9 - February 15, 2017). - S. 26 – 28. Режим доступу gisap.eu/ru/node/119449, <http://lib.iitta.gov.ua/706729/>